

Voorwoord

Het jaar 2004 werd door de Verenigde Naties uitgeroepen tot 'Internationaal Jaar van de Herdenking van de Strijd tegen de Slavernij'.

2004: omdat het dit jaar tweehonderd jaar geleden is dat, na een slavenopstand die was uitgebroken in 1793, in 1804 op het eiland Santo Domingo de eerste zwarte staat werd gesticht op het Amerikaanse continent: het tegenwoordige Haïti.

De Verenigde Naties willen met dit 'Jaar' terugblikken op eeuwen van onrecht dat aan zoveel mensen werd aangedaan: aan de inheemse bevolking van het Amerikaanse continent, én aan de vele miljoenen Afrikanen die door handelaars werden weggevoerd om in Amerika in vaak onmenselijke omstandigheden te werken als slaven voor de West-Europese grootgrondbezitters. Velen hebben bijgedragen aan de strijd voor de uiteindelijke afschaffing van deze praktijken.

Nu moeten we eerlijk durven bekennen dat deze episode een zwarte episode was in de geschiedenis van Europa, Afrika en Amerika en dat, zoals een Franse wet in 2000 stelde, deze slavenhandel een 'misdaad tegen de menselijkheid' was.

Maar het gaat bij dit 'Jaar' niet alleen om een herdenking, om een terugblik op het verleden, hoe verhelderend en nuttig ook.

Slavernij bestaat nog steeds. Ook in onze tijd. In allerlei vormen. En daartegen moet nu de strijd worden gestreden.

De Verenigde Naties hebben vanaf hun ontstaan het "vertrouwen in de fundamentele rechten van de mens, in de waardigheid van de menselijke persoon" ingeschreven in het Handvest, in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, en in talloze mensenrechtenverdragen.

Er zijn ook allerlei organisaties, organen, programma's en fondsen waarmee de VN de strijd tegen moderne vormen van slavernij hebben aangeboden.

Maar uiteindelijk blijft die strijd een strijd van de lidstaten, een strijd van individuen, een strijd van ieder van ons, ook van de VVN.

Laten we daarbij ter gelegenheid van deze 'Dag van de Mensenrechten' even stil staan.

10 december 2004

Prof. Dr. Jan Wouters

Voorzitter Vereniging voor de Verenigde Naties

Inhoud

INLEIDING	3
SLAVENHANDEL: DE DRIEHOEK EUROPA-AFRIKA-AMERIKA	5
Slavernij	5
Slavenhandel	6
Een lucratieve aangelegenheid	6
NAAR DE AFSCHAFFING VAN DE SLAVERNIJ	7
De 'Abolitionist Movement'	7
De eerste internationale verdragen in de strijd tegen slavernij, vrouwenhandel en nieuwe vormen van slavernij	9
DE VERENIGDE NATIES EN DE RECHTEN VAN HET INDIVIDU	11
Het VN-Handvest	11
De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens	11
De mensenrechtenverdragen van de Verenigde Naties	12
DE GEVOLGEN VAN DE SLAVERNIJ	13
De Conferentie van Durban	13
De Millennium Verklaring en de ontwikkelingsdoelstellingen van de VN	15
MODERNE VORMEN VAN SLAVERNIJ	20
Dwangarbeid	20
Gedwongen prostitutie	20
Huishoudelijke slavernij	21
'Bonded Labour'	21
Kindsoldaten	22
MENSENHANDEL	23
De noodzaak van een gezamenlijke internationale aanpak	23
De 'push-factoren': het aanbod	24
De 'pull-factoren': de vraag	24
De definitie van mensenhandel	25
Bestrijding, controle en bestraffing van mensenhandel: een opdracht voor de VN	25
Een specifiek probleem: de handel in vrouwen en meisjes	26
Kinderhandel	27
De Internationale Arbeidsorganisatie en mensenhandel	29
Studies en aanbevelingen van andere VN-organen en -organisaties	29
BESLUIT: "I HAVE A DREAM"	33
EEN BEKNOPT CHRONOLOGIE VAN DE AFSCHAFFING VAN DE SLAVERNIJ	34
MEER INFORMATIE	36

Inleiding

Het jaar 2004 werd door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties uitgeroepen tot Internationaal Jaar ter Herdenking van de Strijd tegen de Slavernij.

Men wil daarmee de aandacht vestigen op de vaak nog verborgen geschiedenis van eeuwen van slavenhandel en op de gevolgen ervan die tot op de dag van vandaag in veel samenlevingen merkbaar zijn. De slavenhandel verstoorde immers niet alleen de levens van de miljoenen mannen, vrouwen en kinderen die uit hun land in de meest onmenselijke omstandigheden werden weggevoerd, maar bracht op verschillende continenten culturele verschuivingen teweeg die voor altijd hun invloed zouden hebben op de intermenselijke verhoudingen. Door de geschiedenis van de slavenhandel in herinnering te brengen wil de VN de alarmbel luiden over de zorgwekkende toestand in veel landen op het Afrikaanse continent, maar ook over vormen van racisme, discriminatie, intolerantie en uitsluiting die er vooral in Midden en Noord-Amerika nog altijd het gevolg van zijn.

Het Slavenroute-project van UNESCO

In 1994 werd door UNESCO, de VN-Organisatie voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur een intercultureel project gelanceerd met de naam 'De Slavenroute'. Dit project wordt beheerd door UNESCO's Afdeling voor een Interculturele Dialoog en Pluralisme voor een Cultuur van Vrede.

Het gaat om een wetenschappelijk project van historisch onderzoek én van een morele vraagstelling naar de gevolgen van de slavenhandel voor de pluralistische samenlevingen die er het gevolg van waren.

Slavernij en slavenhandel waren van de 16de tot de 18de eeuw "in omvang en duur de grootste tragedie in de geschiedenis van de mensheid".

Jarenlang is hierover gezwegen. Onbegrijpelijk, als je kijkt naar

- de omvang: het ging om tientallen miljoenen mensen;
- de ideologie die eraan ten grondslag ligt: de intellectuele constructie van culturele minachting ten opzichte van Afrikanen, racisme dus, ter rechtvaardiging van de handel in mensen alsof het ging om goederen;
- de verstreckende gevolgen, op economisch, sociaal en cultureel gebied, voor het Afrikaanse continent, en
- de diepgaande gevolgen voor het Amerikaanse continent, de Caraïben en het gebied van de Indische oceaan: de slavenhandel lag daar, als gevolg van het gedwongen contact tussen miljoenen Afrikanen, Amerikaans-Indianen en Europeanen, aan de basis van pluralistische culturen.

Nog steeds is de evolutie van de interactie tussen deze bevolkingsgroepen een van de grootste uitdagingen van de 21ste eeuw: erkenning, bevordering en respect voor diversiteit.

Daarvoor is het nodig dat we zoeken naar de historische waarheid, naar vrede, respect voor de rechten van de mens, een gezamenlijk geheugen, en een interculturele dialoog.

In dit jaar 2004 wordt de stichting herdacht van de eerste zwarte Staat, Haïti, in 1804, op het eiland Santo Domingo; daar was in 1791 een eerste grote slavenopstand uitgebroken.

Al jaren daarvoor was er trouwens meer algemeen een besef ontstaan dat slavernij een fundamentele ontkenning was van de menselijke waardigheid en was er een internationale beweging tot stand gekomen voor de afschaffing van de slavernij, de beweging van het 'abolitionisme'. In het ene land na het andere werd de slavernij op den duur formeel afgeschaft.

De bevrijding uit de slavernij zou echter niet mogelijk zijn geweest zonder de niet aflatende en actieve inzet van privé personen, van grote en kleine groeperingen die we tegenwoordig niet-gouvernementele organisaties zouden noemen. Daarover hieronder meer.

Maar naast de terugblik naar het verleden wil de VN vooral ook de aandacht vestigen op allerlei vormen van slavernij die ook in de 21ste eeuw nog wereldwijd bestaan.

Er zijn vandaag volgens de Internationale Arbeidsorganisatie (International Labour Organisation, ILO) nog altijd zo'n 200 miljoen mensen, overal in de wereld, die leven in wat je eigenlijk niet anders kunt noemen dan slavernij: dan gaat het om kinderarbeid, gedwongen prostitutie, huishoudelijke slaafjes, schuldslavernij, slaafse onderwerping in gedwongen huwelijken, mensenhandel, en zelfs de traditionele slavernij waarbij (vooral in Afrika) nog altijd mensen verkocht, geërfd en weggeschonken worden.

Je zou kunnen zeggen dat er vandaag meer slaven zijn dan in de tijd van de slavenhandel, zo'n driehonderd jaar geleden ...

De start van het 'Jaar' werd officieel gegeven op 10 januari 2004, in de Ghanese havenstad Cape Coast, van waaruit indertijd talloze slavenschepen vertrokken, richting Amerika.

Samen met de VN, en met UNESCO, de VN-Organisatie voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur die het voortouw neemt bij de activiteiten van dit Jaar, zullen we achtereenvolgens kijken naar de geschiedenis van de slavernij en de slavenhandel, de afschaffing van de slavernij, de nog altijd voortdurende gevolgen ervan en de moderne vormen van slavernij.

Uiteindelijk gaat het erom, te zien wat de Verenigde Naties, wat wij allemaal samen, kunnen doen om nu echt een streep te trekken onder deze trieste episode uit de geschiedenis van de mensheid.

Slavenhandel: de driehoek Europa-Afrika-Amerika

Slavernij

De geschiedenis van de relaties tussen Europa, Afrika en Amerika kreeg jaren geleden een tragisch stempel: dat van de slavernij en de slavenhandel.

Het verschijnsel slavernij op zichzelf is oud, even oud als de eerste georganiseerde maatschappijvormen. Zo bezaten de Azteken slaven: ze waren nodig voor de bouw van steden en moesten vanwege de krappe arbeidsmarkt elders gezocht worden.

In de oudheid was slavernij algemeen ingeburgerd en geïnstitutionaliseerd; in het oude Rome bestonden er wetten die de status en de behandeling van slaven regelden. Ook in de Chinese dynastieën was sprake van slavernij.

In het algemeen hadden slaven echter wel een zekere maatschappelijke status: ze werden met respect behandeld en genoten bepaalde vrijheden

In de Noordelijke landen konden slaven openbare ambten bekleden, soldaat worden of een ambacht uitoefenen. Het werk van slaven in de oude koninkrijken van Afrika was dan weer van huishoudelijke aard..

Het bezitten van slaven duidde op macht, rijkdom en aanzien. In de toenmalige maatschappij was het trouwens veelal een economische noodzaak.

Maar het verschijnsel slavernij kreeg een nieuwe en nooit eerder geziene omvang met de ontdekking en verovering van de 'Nieuwe Wereld' door de Europeanen. Deze nieuwe wereld was zeer uitgestrekt, bevatte enorme rijkdommen aan zilver en andere erts en was grotendeels vruchtbaar landbouwgebied. Dit alles diende te worden geëxploiteerd ten behoeve van het moederland, dat zijn onderdanen aanmoedigde om zich in deze nieuwe gebieden te gaan vestigen. Vele kolonisten vestigden zich inderdaad in wat wij nu kennen als de eilandengroepen van de Kleine en Grote Antillen, Midden Amerika, Mexico en later Latijns Amerika en het zuiden van wat nu de Verenigde Staten zijn. Zij kregen een uitbatingsrecht over een bepaald gebied, met inbegrip van de inlanders die er leefden.

Die werden ingezet als slaven voor de ontginning van de mijnen, in de landbouw en de veeteelt. Maar al gauw bleek dat ze daarvoor eigenlijk niet geschikt waren: ze bezweken aan door de kolonisten meegebrachte ziektes, en konden het harde werk lichamelijk niet aan. Dit alles leidde op sommige plaatsen tot een echte uitroeiing van de inheemse bevolking; op andere plaatsen ontvluchtten de oorspronkelijke bewoners hun geboorteland.

Er kwam daartegen wel protest, bijvoorbeeld van de zijde van bepaalde hoogwaardigheidsbekleders van de Katholieke Kerk. In 1537 had Paus Paulus III een Besluit afgekondigd waarin hij de onderdrukking van Indianen en andere volken, op grond van het feit dat zij geen

mensen waren maar ‘getemde wilde beesten’, veroordeelde: “De Indianen en andere volken waarvan het bestaan nog aan de Christenen zal worden geopenbaard mogen niet van hun vrijheid en het bezit van hun goederen worden beroofd ... Het komt erop aan die Indianen en andere volken te bewegen om het Christelijke geloof te aanvaarden”.

Zo besteedde de Spaanse monnik Bartolomé de las Casas een heel leven aan de verbetering van het lot van de Indianen, en aan hun bekering tot het Christendom.

Slavenhandel

Inmiddels was er een andere oplossing gevonden voor het probleem van de zo dringend nodige werkrachten: in 1619 ontscheepte een Hollands schip de eerste lading negerslaven op de kusten van Virginia; daarvoor waren de Caraïben al bevoorraad.

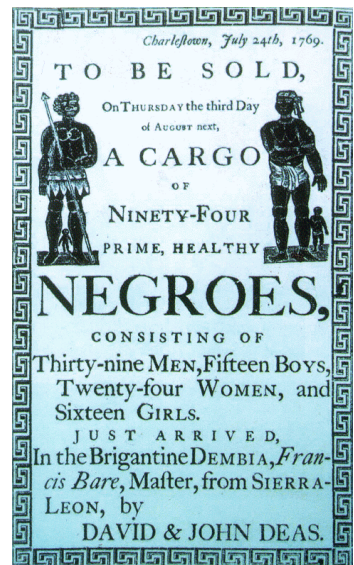
Toegegeven, slavenhandel was in Afrika al eeuwenlang in gebruik. In wat wij de late Middeleeuwen noemen bestonden er in Afrika ten zuiden van de Sahara al verschillende grote en georganiseerde zwarte staten waar slavernij gebruikelijk was. Om aan de vraag te voldoen werd jacht gemaakt op inboorlingen die in de bossen leefden en werden deze gevangenen door de woestijn vervoerd naar de slavenmarkten van Marokko. Later verplaatste de slavenhandel zich naar de Afrikaanse Westkust.

Vanaf de zeventiende eeuw begonnen West-Europese landen, Nederland, Engeland, Frankrijk en Denemarken op grote schaal met de slavenhandel naar de Nieuwe Wereld, waarmee veel geld te verdienen was: voor hun behoefte aan goedkope arbeidskrachten ter vervanging van de gedecimeerde Indianenbevolking kwamen de West-Europeanen zich bevoorraden aan de Afrikaanse Atlantische kust.

Handelaars haalden de slaven uit de West-Afrikaanse binnenlanden en zetten ze gevangen in de Europese forten aan de kust. Ze werden met velen tegelijk ingescheept en maakten de oversteek over de oceaan onder de meest barre omstandigheden. Velen stierven onderweg. De overlevenden werden verkocht op de slavenmarkten van Midden- en Noord-Amerika.

Een lucratieve aangelegenheid

De handel in slaven was een lucratieve aangelegenheid. De schepen vervoerden geweren, munitie, voedsel, textiel, aardewerk en alcohol naar Afrika. Deze goederen werden met de Afrikaanse bevolking geruild tegen slaven. De slaven werden in Midden- en Noord-Amerika verkocht aan grootgrondbezitters. Op de plantages werd door de handelaren katoen, suiker, tabak ... ingekocht; deze producten werden naar Europa vervoerd en hier verkocht. Zo werd op één zeereis drie keer verdiend!

Naar de afschaffing van de slavernij

De ‘Abolitionist Movement’

Tegen het einde van de 19de eeuw kreeg het humanitaire aspect van de internationale samenwerking overal bijzondere aandacht. Zo werd, mede naar aanleiding van de bekommernis om het menselijk lijden in gewapende conflicten, het Internationale Rode Kruis opgericht. Het hield en houdt zich nog altijd bezig met de status en de behandeling van krijgsgevangenen, met de bescherming van de burgerbevolking in oorlogstijd, en het verbod van bepaalde wijzen van oorlogvoering.

In diezelfde tijd groeide er een internationale consensus over het onaanvaardbare van praktijken van slavernij. Overal kwamen verenigingen tot stand van particulieren die bestaande praktijken van slavernij opspoorde, documenteerden, publiek maakten, en aanklaagden bij de overheden.

Zelfs nadat de eerste initiatieven tot afschaffing van de slavernij tot stand waren gekomen speelden deze verenigingen een grote rol.

Zo ontstonden in Frankrijk in 1822 een *Comité pour l'abolition de la traite et de l'esclavage* en in 1834 de *Société Française pour l'abolition de l'esclavage* die nog altijd bestaat.

In Londen werd in 1839 de *British and Foreign Anti-Slavery Society* opgericht die de *Anti-Slavery Reporter* publiceerde waarin de ergste uitwassen van de slavernij en de slavenhandel aan de kaak werden gesteld. De Britse Regering en Parlementsleden werden overstelpd met persoonlijke aanklachten en verzoekschriften van bezorgde particulieren

(deze Society bestaat ook nog altijd, onder de naam *Anti-Slavery International* en publiceert de *Reporter*. Nog steeds wordt gerapporteerd over onaanvaardbare toestanden die blijkbaar nog overal voorkomen ...).

De slavernij werd in Engeland officieel afgeschaft in 1833, in Frankrijk in 1848, in Rusland in 1861, in Portugal in 1869, in Brazilië in 1888. In 1889, vier jaar na de uitroeping van de Congo-staat, werd in België de *Société antiesclavagiste belge* opgericht; zes jaar later hield de slavernij in Congo officieel op te bestaan.

In de Verenigde Staten had de publicatie van het boek “Uncle Tom’s Cabin” (De Negerhut van Oom Tom) in 1852 de publieke opinie diep geschokt, althans in het Noorden. Er werden allerlei ontsnappingsroutes uitgedacht waarbij vluchtende slaven konden worden geholpen naar het Noorden te ontkomen. Maar in de economie van de Zuidelijke Staten werd de slavernij nog steeds als essentieel beschouwd. Pas na de Amerikaanse Burgeroorlog, die door de Noordelijke Staten werd gewonnen, werd de slavernij in de VS officieel afgeschaft, met de *Emancipation Declaration*, in 1863.

Dat neemt niet weg dat juist daar de gevolgen van de slavenhandel nog steeds duidelijk aanwezig zijn. Daarover hieronder meer.

Het kan natuurlijk niet worden ontkend dat de afschaffing van de slavernij mede mogelijk werd gemaakt door de industriële ontwikkelingen. De industriële revolutie maakte immers dat de economie op den duur veel minder dan vroeger afhankelijk werd van – goedkope – menselijke arbeid.

Maar al evenzeer komt lof toe aan de niet aflatende activiteiten van de *Abolitionist Movement*.

Enkele grote namen uit de abolitionist movement

Het valt niet te ontkennen: vooral individuele mensen hebben, alleen of samen met anderen, vanuit een humane of een religieuze overtuiging, als politiek mandataris of als een gewone burger, als zwarte of als blanke, een beslissende rol gespeeld in de strijd voor afschaffing van de slavernij. Zij waren met velen. Bemerkenwaardig is daarbij dat de beweging ontstond in de Anglo-Amerikaanse wereld.

In 1668 kwam de *Community of Friends*, de beweging van de Quakers die in de tweede helft van de 17de eeuw in Pennsylvania was opgericht, openlijk uit tegen de 'buying and keeping of negroes' en veroordeelde de 'trade in human bodies'. Vanuit deze groep ontwikkelde zich een groep van 24 die in 1784 de *Pennsylvania Abolition Society* stichtten. In 1789 kwam die met een hulpplan voor vrije zwarten.

Intussen was in Engeland zelf een *Society for the Extinction of the Slave Trade* tot stand gekomen. Dit leidde tot een officieel onderzoek, tot een stemming in het Britse Parlement, en op den duur tot de officiële afschaffing van de slavernij. Leidende figuren in deze campagne: John Wesley, William Wilberforce, en Thomas Clarkson, de schrijver van "The African Cry against Europeans" in 1822.

In Frankrijk waren het Voltaire, in "Essais sur les mœurs" (1756), Condorcet, met zijn "Réflexions sur l'esclavage des nègres" (1781), en Abbé Raynal, "Histoire philosophique et politique des établissements et du commerce des Européens dans les deux Indes" (1770) die de discussie op gang brachten. Op initiatief van Jean-Pierre Brissot werd in 1796 de *Société des amis des noirs et des colonies* opgericht, met als stichters Mirabeau, Lafayette, Condorcet, Frossard.

Een opstand in het Franse deel van het eiland Santo Domingo in 1891 leidde uiteindelijk tot het begin van het einde van de slavernij; ze stond onder leiding van Toussaint Louverture.

In Noord-Amerika ontstond in de 19de eeuw een belangrijke beweging voor de afschaffing van de slavernij.

Er braken opstanden uit onder leiding van Gabriel Prosser, Nat Turner, John Brown ... Ze werden met harde hand onderdrukt, en de leiders opgehangen.

Er werden boeken geschreven, zoals "My bondage and my freedom", door Frederick Douglass en "Uncle Tom's Cabin", door Harriet Beecher Stowe, met een enorme invloed op de publieke opinie.

Nog een niet te vergeten naam: Harriet Ross Tubman, stichter van de 'Underground Railroad' waarlangs duizenden gevluchte slaven de weg vonden naar het Noorden.

En tenslotte natuurlijk President Abraham Lincoln, onder wiens leiding slavernij in de Verenigde Staten definitief werd afgeschaft in 1863.

In de Amerikaanse geschiedenis en cultuur nemen deze gebeurtenissen traditioneel een heel grote plaats in. En uit de Amerikaanse muziek is de invloed van de neger(slaven)liederen (negro spirituals, gospel!) en zwarte musici (jazz!) niet weg te denken.

De eerste internationale verdragen in de strijd tegen slavernij, vrouwenhandel en nieuwe vormen van slavernij

De eerste formele internationale afspraken over de afschaffing van de slavernij dateren nog uit de tijd van de Volkenbond (1919-1946), en hadden tot doel om in het algemeen de internationale mensenhandel te bestrijden.

De aandacht ging in eerste instantie uit naar wat toen nog genoemd werd de ‘handel in blanke slavinnen’. Zo kwamen achtereenvolgens tot stand:

- het *Verdrag ter onderdrukking van de Handel in Vrouwen en Kinderen*, Genève, 1921 en
- het *Verdrag ter onderdrukking van de Handel in Volwassen Vrouwen*, Genève, 1933.

Tezelfdertijd kwam er internationale samenwerking op gang om slavernij, en praktijken die lijken op slavernij, aan banden te leggen.

Zo kwam in 1926 het *Verdrag tegen de Slavernij* tot stand. Het houdt een definitie in van ‘slavernij’, en verbiedt allerlei activiteiten die te maken hebben met het verkrijgen, verhandelen, ter beschikking stellen, verkopen, vervoeren van personen met het oog om ze als slaaf te gebruiken.

In het kader van de Verenigde Naties ging in 1949 een ad-hoc Werkgroep aan het werk om een moderne en aangepaste versie van het Verdrag op te stellen. Zo kwam in 1956 een *Aanvullend Verdrag over de Afschaffing van de Slavernij, de Slavenhandel, en Instellingen en Gebruiken die lijken op Slavernij* tot stand. Dit verdrag is gericht op de afschaffing niet alleen van slavernij in de klassieke betekenis van het woord, maar ook van schuldslavernij (het exploiteren van de arbeid van een persoon omdat hij niet in staat is zijn schulden af te lossen), van lijfeigenschap, en van andere praktijken, zoals gedwongen huwelijken waarbij een prijs wordt betaald voor de vrouw en waar haar man of haar familie het recht heeft haar door te verkopen, of waar de vrouw na de dood van haar echtgenoot wordt geërfd door een andere man. Ook het afstaan van een kind door de ouders, tegen beloning, met het oog op de exploitatie van het kind valt onder dit soort praktijken.

De verdragspartijen verbinden zich tot het geleidelijk afschaffen van deze praktijken waar ze nog voorkomen, en tot het uitwisselen van informatie terzake.

In 1974 werd een ‘Werkgroep over Slavernij’ opgericht die uit vijf deskundigen bestaat. Zij komen jaarlijks bijeen, bestuderen binnengekomen informatie en brengen daarover verslag uit aan een subcommissie van de VN-Commissie voor de Rechten van de Mens. In de loop der jaren werd het begrip slavernij door de Werkgroep uitgebreid met praktijken als Apartheid, kolonialisme, en de exploitatie van drugsverslaafden.

Van Volkenbond tot Verenigde Naties

De Volkenbond werd na de Eerste Wereldoorlog opgericht als de eerste 'algemene' internationale organisatie. Tot dan toe bestonden er wel een paar organisaties voor de regeling van het internationale postverkeer, of voor telegrafie en telefonie, of voor internationale problemen van volksgezondheid, maar de Volkenbond kreeg de wijdere opdracht van handhaving van de internationale vrede.

Hoewel die opdracht al na twintig jaar hopeloos faalde en een Tweede grote Wereldoorlog uitbrak, is het werk van de Bond in veel opzichten toch heel belangrijk geweest. Het idee dat internationale conflicten op een vreedzame manier konden en moesten worden opgelost kreeg politiek vorm in het werk van de Raad van de Volkenbond, en juridisch in de oprichting van een Internationaal Gerechtshof.

Het instituut van een jaarlijkse Algemene Vergadering, en het heel nieuwe verschijnsel van een Secretaris-Generaal en een internationale administratie (de ambtenaren waren geen verantwoording verschuldigd aan hun eigen nationale overheid, maar alleen aan de Organisatie) werden in die jaren ontwikkeld.

De Volkenbond is dan ook de directe voorloper van de Verenigde Naties. Hoewel men het er in 1944 over eens was dat de nieuwe Organisatie een andere naam moest krijgen werden de structuren en verworvenheden van de Volkenbond grotendeels overgenomen.

Wel werden een aantal punten bijgeslepen:

- de nieuwe Raad zou veel grotere bevoegdheden hebben op het gebied van de internationale vrede en veiligheid en de naam Veiligheidsraad krijgen;
- in de Raad van de Volkenbond had ieder lid een veto; in de VN werd dit voorbehouden voor vijf van de machtigste leden;
- er zou worden gestreefd naar een zo universeel mogelijk lidmaatschap; het feit dat de VS nooit lid werden van de Volkenbond, en de Sovjet-Unie, Duitsland, Italië en andere landen later toetraden, geschorst werden of uittraden bleek nefast te zijn geweest voor de werking.

De belangrijkste vernieuwing was echter het inzicht dat al overigens al in de dertiger jaren ontstond dat vrede en veiligheid nauw samenhangen met wereldwijde economische ontwikkelingen en sociale omstandigheden.

In de VN werd een Economische en Sociale Raad opgericht, die bovendien als opdracht heeft contact te onderhouden met een uitgebreid netwerk van organisaties die werkzaam zijn op gespecialiseerde terreinen (Financiën, Volksgezondheid, Arbeidsomstandigheden, Opvoeding en Onderwijs ...).

Tenslotte werd aan de positie van het individu, en aan de bescherming van zijn rechten, een centrale plaats gegeven in het nieuwe systeem: een van de belangrijkste bijdragen van de Verenigde Naties tot de wereldorde is wel het tot stand brengen van internationaal erkende mensenrechten-normen, en bijbehorende toezichtmechanismen, op het gebied van de rechten van de mens.

De Verenigde Naties en de rechten van het individu

Het VN-Handvest

De gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog (uitroeiing van miljoenen leden van bepaalde bevolkingsgroepen) brachten internationaal een nieuwe discussie op gang over de essentiële positie die aan de mens, het individu, toekomt in een vreedzame en mensvriendelijke samenleving. Er kan immers geen vrede in de wereld bestaan als het respect voor dat individu niet centraal staat, ook in de internationale betrekkingen.

Zo staat het ook in de inleiding, de ‘Preamble’, tot het Handvest van de Verenigde Naties:

“Wij, de Volken van de Verenigde Naties, vastbesloten

komende geslachten te behoeden voor de gesel van de oorlog, die tweemaal in ons leven onnoemelijk leed over de mensheid heeft gebracht, en opnieuw ons vertrouwen te bevestigen in de fundamentele rechten van de mens, in de waardigheid en de waarde van de menselijke persoon ...”.

Dit ‘respect voor de waardigheid van de mens als persoon’ als essentieel element van een vreedzame internationale samenleving heeft sindsdien centraal gestaan in het mensenrechtenwerk van de Verenigde Naties, dat trouwens een van de grote verwezenlijkingen is van de Organisatie.

Niet alleen werd in het Handvest, de basistekst van de Verenigde Naties, vastgelegd hoe de verschillende Hoofdorganen van de VN zouden bijdragen tot de bevordering van de mensenrechten, er werd een speciale VN-Commissie opgericht om internationaal aanvaarde minimum-normen op te stellen en zelfs toezichtmechanismen te creëren om na te gaan of en hoe de verschillende regeringen binnen hun grondgebied die fundamentele rechten respecteren.

Een van de eerste verwezenlijkingen van deze Commissie was het opstellen van een *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens*, die in 1948 tot stand kwam.

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

Deze Verklaring is een plechtige verklaring van de Algemene Vergadering, en op zichzelf geen tekst die Staten en Regeringen bindt: ze dient te worden beschouwd als “het gemeenschappelijk door alle volken en alle naties te bereiken *ideaal* ...”. Maar ze werd sindsdien

door zoveel Staten in de nationale grondwet en wetgeving overgenomen dat je haar kunt beschouwen als een van de fundamentele teksten van de internationale samenleving.

Wat betreft ons onderwerp: de slavernij, en de notie dat mensen onderworpen kunnen zijn aan andere mensen, is artikel 1 van de Verklaring een hoogtepunt, of liever gezegd een sluitstuk, van de discussie. Definitief wordt hier een einde gemaakt aan de in de tijd van de slavernij ontwikkelde theorieën die stelden dat leden van bepaalde volkeren niet echt mensen zijn, en dat het dus geoorloofd is ze te verhandelen en als persoonlijk bezit te beschouwen. De tekst is overduidelijk:

Artikel 1: “Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten, en behoren zich jegens elkander in een geest van broederschap te gedragen.”

Artikel 2, lid 1: “Een ieder heeft aanspraak op alle rechten en vrijheden, in deze verklaring opgesomd, zonder enig onderscheid van welke aard ook ...”

Artikel 3: “Niemand zal in slavernij of horigheid gehouden worden. Slavernij en slavenhandel in iedere vorm zijn verboden”.

De mensenrechtenverdragen van de Verenigde Naties

De rechten neergelegd in de Universele Verklaring werden later opgenomen in internationale verdragen, waarbij Staten zich formeel verbinden om aan ieder binnen hun grondgebied die fundamentele rechten te waarborgen. Belangrijk zijn vooral de twee zogenaamde Pacten: het Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten en het Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten, die door de Algemene Vergadering in 1956 werden aangenomen.

Uiteraard komen al de daarin neergelegde rechten en vrijheden toe aan alle mensen, zonder onderscheid naar geslacht, ras, godsdienst, afkomst ...

Maar Artikel 8 van het Verdrag over de Burgerrechten zegt nog, ten overvloede:

“Artikel 8:

1. Niemand mag in slavernij worden gehouden; slavernij en slavenhandel in iedere vorm zijn verboden.

2. Niemand mag in horigheid worden gehouden ...”

In latere verdragen werden nog aandacht besteed aan de rechten en vrijheden van bijzondere en kwetsbare groepen, zoals vrouwen en kinderen. Daarover hieronder meer.

Het is duidelijk dat in de hedendaagse internationale rechtsorde iedere vorm van slavernij verboden is. Dat betekent dat in ieder land de Regering verplicht is, slavernij in iedere vorm strafbaar te stellen, te vervolgen en te bestraffen.

Hoe is het dan mogelijk dat er in onze tijd nog altijd slavernij bestaat? Toch is het zo.

De gevolgen van de slavernij

Als voor de kusten van het Afrikaanse continent de Portugese, Engelse, Franse en Hollandse schepen verschijnen gaat het met de slavernij, zoals de Afrikanen die kenden en sinds eeuwen zelf toepasten, helemaal fout. Economische noodzaak en traditionele praktijken maken plaats voor een systeem van weerzinwekkend persoonlijk gewin. De snel in gang gezette transatlantische verscheping van levende handelswaar vindt plaats op zeer uitgebreide schaal (de schattingen variëren van 11 tot 15 miljoen Afrikanen) en wordt bovendien op een uiterst wrede manier uitgevoerd.

Vierhonderd jaar lang komt Afrika tegemoet aan de vraag uit Europa, Noord- en Zuid-Amerika en de eilanden gelegen in de Indische oceaan. Het betaalt hiervoor de allerhoogste prijs. Miljoenen Afrikanen worden niet alleen gedwongen hun persoonlijke vrijheid op te geven, niet alleen uit het beschermende netwerk van familie weggehaald, niet alleen beroofd van hun eigenwaarde, maar de uitbuiting leidt er tevens toe dat zorgvuldig opgebouwde, goed functionerende gemeenschappen totaal vernietigd worden.

Afrika werd een gewond continent, op alle fronten verlamd. Het wordt verscheurd door stammenoorlogen, honger, ziektes en bloedige machtsovernames. De erfenis van een schandelijke praktijk die door Europeanen en Amerikanen werd bedacht en uitgevoerd.

Anderzijds ontstonden met name op het Amerikaanse continent en in de Caraïben samenlevingen waar het onderscheid tussen de inheemse volkeren (Indianen), nakomelingen van slaven (de zwarte bevolking) en nakomelingen van immigranten (meest uit Europa, recent steeds meer ook uit Azië) nog altijd zwaar doorweegt op alle aspecten van de samenleving. Racisme, discriminatie, uitsluiting zijn alledaagse verschijnselen.

Nog maar veertig jaar geleden bestond er in (vooral de Zuidelijke) Verenigde Staten nog een uitgesproken beleid van 'apartheid': zwarte kinderen gingen naar aparte scholen, 'openbare' parken en zwembaden waren niet toegankelijk voor zwarten; in het openbaar vervoer mochten zwarten alleen plaats nemen 'in the back of the bus'; universiteiten namen geen zwarte studenten aan en zwarten die wilden deelnemen aan verkiezingen raakten zelden of nooit ingeschreven op de kiezerslijsten. Er waren aparte kerken voor zwarten, en in de gedesegregeerde kerken zaten ze achterin.. Heel langzaam is daar in de loop van de laatste jaren toch wel verandering in gekomen, door wettelijke maatregelen en door extra inspanningen op het gebied van onderwijs. Maar echte gelijkheid is er nog altijd niet.

De Conferentie van Durban

Het probleem van de gevolgen van de slavernij kwam onlangs nog in de internationale belangstelling in de context van de Wereldconferentie over Racisme die door de Verenigde

Naties in 2001 in Durban in Zuid Afrika werd gehouden. De bedoeling van deze Conferentie was, het probleem van het openlijk of verdoken racisme -- zoals dat tegenwoordig in alle samenlevingen voorkomt -- te onderzoeken en te bespreken wat er tegen gedaan kan worden.

De grote VN-Conferenties

De 'Wereldconferentie tegen Racisme, Rassendiscriminatie, Xenofobie en Aanverwante Vormen van Intolerantie' werd gehouden in Durban, Zuid-Afrika, van 31 augustus tot 8 september 2001.

De Conferentie van Durban was een van de laatste in een reeks van conferenties die door de Verenigde Naties werden georganiseerd rond belangrijke problemen van de hedendaagse internationale samenleving. Deze problemen komen uiteraard ook aan bod in het dagelijkse VN-werk, en in de Algemene Vergadering, maar verdienen volgens de Lidstaten van tijd tot tijd onze onverdeelde aandacht.

Zo werden achtereenvolgens georganiseerd:

- 1990: de Wereldtop over Kinderen, New York;
- 1992: de Conferentie over Milieu en Ontwikkeling, Rio de Janeiro;
- 1993: de Wereldconferentie over Mensenrechten, Wenen;
- 1994: de Conferentie over Bevolkingsvraagstukken en Ontwikkeling, Caïro;
- 1995: de Vierde Conferentie over de Vrouw, Peking;
- 1995: de Wereldtop over Sociale ontwikkeling, Kopenhagen;
- 1996: de Wereldvoedseltop, Rome;
- 1996: de Tweede Conferentie over Menselijke Nederzettingen, of Habitat, Istanboel;
- 2001: de Wereldconferentie tegen Racisme, Durban;
- 2002: de Conferentie over de Financiering van Ontwikkeling, Monterrey;
- 2003: de Wereldtop over de Information Society, eerste deel, Genève.

Gewoonlijk eindigen de conferenties met een 'Verklaring' en een 'Actieplan': problemen worden besproken, gezamenlijke conclusies worden geformuleerd, en lijnen worden uitgezet voor de aanpak te velde.

Sommige conferentie hebben belangrijke resultaten opgeleverd: zo wordt overal ter wereld door vrouwenorganisaties verwezen naar de praktische invulling van het 'Actieplan van Peking', waarin heel concrete maatregelen staan aangegeven om een einde te maken aan de discriminatie van de vrouw. Een aantal regeringen heeft zich verbonden die maatregelen uit te voeren, ook de Belgische.

Een andere conferentie met groot effect was die van Rio. Naar aanleiding daarvan werden verschillende milieu-verdragen afgesloten. Het bekendste daarvan is wel het Raamverdrag over Klimaatverandering; dat werd in 1997 aangevuld met het 'Kyoto-Protocol', waarin Staten zich verbinden, de uitstoot van zes broeikasgassen tussen 2008 en 2012 met 5.2% te verminderen.

De Algemene Vergadering wijdt om de vijf jaar enkele weken aan de kwestie van de follow-up van al deze conferenties.

Het was bijna onvermijdelijk dat bij die gelegenheid een verband werd gelegd tussen het verschijnsel racisme en de slavernij, en dat rassenhaat, discriminatie en uitsluiting gezien werden als de gevolgen van eeuwen van slavenhandel.

Naar het voorbeeld van de schadevergoedingen die met name door de Duitse Regering werden toegekend aan (de nabestaanden van) de slachtoffers van de Holocaust werden door

verschillende Afrikaanse landen en door zwarte groeperingen in de VS miljarden dollars schadevergoeding geëist voor het hen indertijd aangedane onrecht.

Groot Brittannië, de VS, Brazilië, Nederland, Spanje, Portugal, Frankrijk, werden aansprakelijk gesteld voor dat onrecht: zij hadden er indertijd immers ook enorme winsten uit gehaald.

Maar er rezen problemen, en verzet.

Het is waar: slavernij en slavenhandel worden tegenwoordig beschouwd als misdaden tegen de menselijkheid; er dient misschien werk te worden gemaakt van het herstellen van de indertijd aangebrachte schade.

Maar moet, kan, dat wel in de vorm van een financiële ‘compensatie’? Geen van de naar schatting 20 miljoen slachtoffers is immers nog in leven.

Het is waar: hun nakomelingen in Brazilië, in de VS en in de Caraïben ondervinden nog altijd de gevolgen van de slavernij, maar hoe kun je die gevolgen uitdrukken in geld, en hoe zou je het aangedane leed ooit gevoelsmatig of sociaal kunnen rechtzetten?

De Amerikaanse Regering stelde vanaf de zestiger jaren miljarden dollars ter beschikking voor de emancipatie van de zwarte bevolking, maar de resultaten bleven ver onder de verwachtingen.

En wat met andere slachtoffers van slavernij en aanverwante praktijken elders, in de koloniën, in het Ottomaanse Rijk, in China en in de voormalige Sovjet-Unie?

Daar komt nog bij dat de bevolking van Afrika zelf ook niet vrij te pleiten is: de slaven werden opgejaagd, gevangen en verhandeld door Afrikaanse slavenhandelaars en door Arabische handelaars uit de Noord-Afrikaanse landen.

Uiteindelijk staat in de slotverklaring van de Racisme Conferentie niets over ‘schadevergoeding aan de slachtoffers’. Wel wordt uitdrukkelijk verwezen naar het ‘Slavenroute-Project’ van UNESCO, en naar de noodzaak van een gebalanceerde en correcte geschiedschrijving van de periode van de slavenhandel, waarbij aan de bijdrage van het Afrikaanse continent aan de geschiedenis en de beschaving van de wereld een juiste plaats wordt gegeven.

De Millennium Verklaring en de Ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties

Toch is meer en meer duidelijk geworden dat we uit de studie van de geschiedenis van de slavernij en de slavenhandel de nodige conclusies dienen te trekken. Het mag al zo zijn dat een geïndividualiseerde vorm van ‘schadevergoeding’ niet tot de mogelijkheden behoort: om de gevolgen van de slavenhandel uit te wissen moeten de grote ongelijkheden in de wereld tussen arm en rijk, blank en zwart, mannen en vrouwen, verdwijnen.

Racisme, discriminatie en uitsluiting moeten verdwijnen uit onze samenleving.

Er moet een eind komen aan de handel in mensen en aan de moderne vormen van slavernij die er mee gepaard gaan.

Alles bij elkaar een enorme opdracht!

In de loop van de bijna zestig jaren die de Verenigde Naties nu bestaan (de Organisatie

werd opgericht in 1945) is er wel een netwerk tot stand gekomen van afspraken, mechanismen en fondsen om dat alles te verwezenlijken. Maar het blijft een moeilijk en langzaam proces, waarin nationale belangen vaak voorrang krijgen op de solidariteit met de minder bedeelden in de wereld.

In het jaar 2000 werd door de VN-Lidstaten in het kader van de Algemene Vergadering een 'Millennium Verklaring' aangenomen, waarbij zij een aantal meer directe verbintenissen aangaan, die de naam kregen van 'Millennium Ontwikkelingsdoelstellingen'; afgesproken werd bijvoorbeeld om tegen het jaar 2015 het percentage van de mensen dat moet leven van minder dan één dollar per dag, dat honger lijdt en geen toegang heeft tot veilig drinkwater te halveren, en om tegen datzelfde jaar aan alle kinderen basisonderwijs te garanderen.

De MDG's

UN Millennium Development Goals – ontwikkelingsdoelstellingen van de VN voor het nieuwe millennium

1. De grootste armoede en honger uitbannen

- Het percentage van de mensheid dat moet leven van minder dan één euro per dag met de helft terugbrengen.
- Het percentage van de mensheid dat honger lijdt met de helft verminderen.

2. Basisonderwijs wereldwijd toegankelijk maken voor iedereen

Ervoor instaan dat alle jongens en meisjes de lagere school volledig doorlopen.

3. Gelijke behandeling van mannen en vrouwen bevorderen, door vrouwen meer kansen en zeggenschap te bieden

- Ongelijkheid tussen jongens en meisjes uitbannen in het lager en voortgezet onderwijs, liefst voor 2005.
- Andere vormen van ongelijkheid tussen de seksen voor 2015 opheffen.

4. Kindersterfte terugdringen

Het sterftecijfer onder kinderen tot vijf jaar met twee derde reduceren.

5. De gezondheid van moeders verbeteren

Het sterftecijfer onder vrouwen op het kraambed met drie kwart terugdringen.

6. Strijd leveren tegen HIV/aids, malaria en andere ziekten

- Verdere verspreiding van HIV/aids stoppen en het aantal besmettingen keren.
- Het aantal nieuwe gevallen van malaria en andere ernstige ziekten stoppen en een begin maken met hun totale uitbanning.

7. Actief werken aan een duurzaam milieu

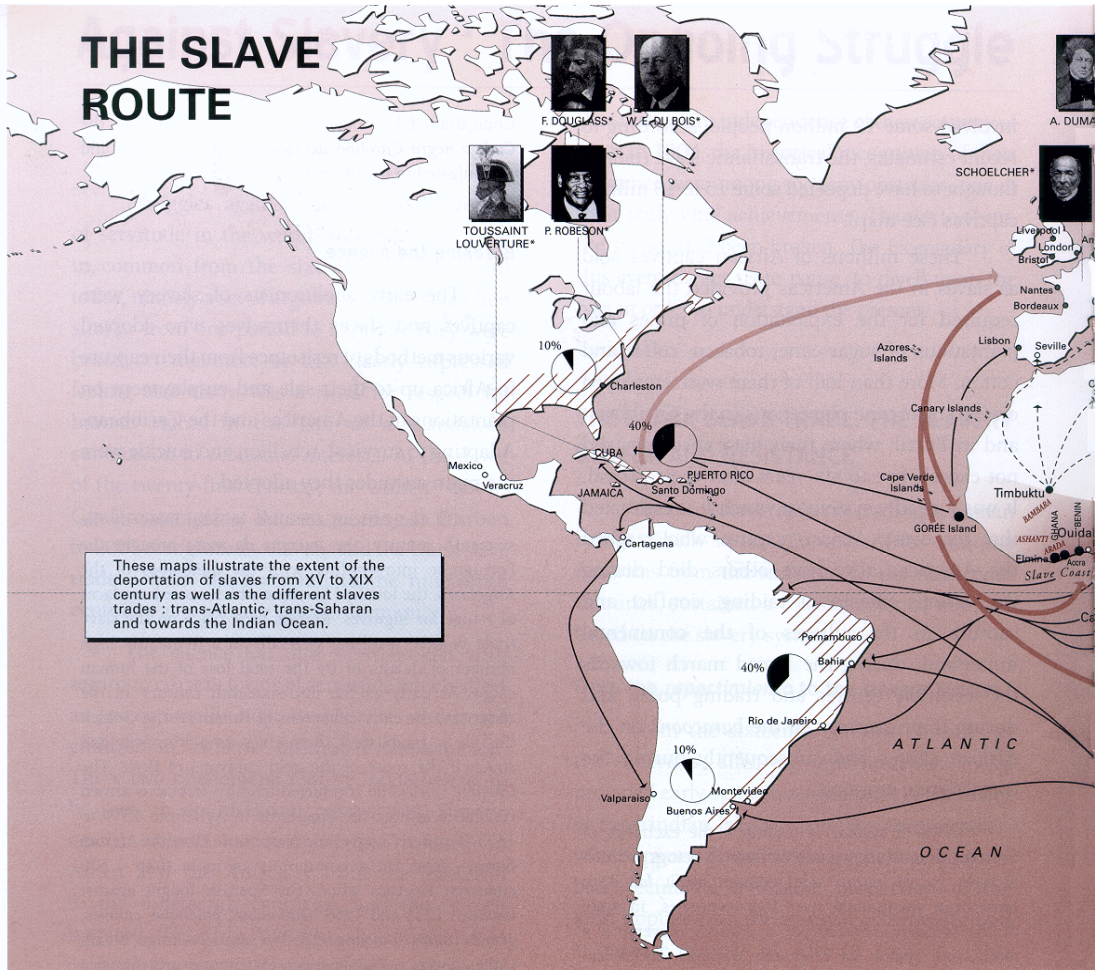
- De principes die gelden voor duurzame ontwikkeling opnemen in nationale milieubeleidsprogramma's om de teloorgang van het milieu te stoppen.
- Het aantal mensen dat geen duurzame toegang heeft tot veilig drinkwater met de helft terugdringen.
- Tegen 2020 de leefomstandigheden van ten minste 100 miljoen krottenwijkbewoners aanzienlijk verbeteren.

8. Werken aan een mondiaal partnerschap voor ontwikkeling

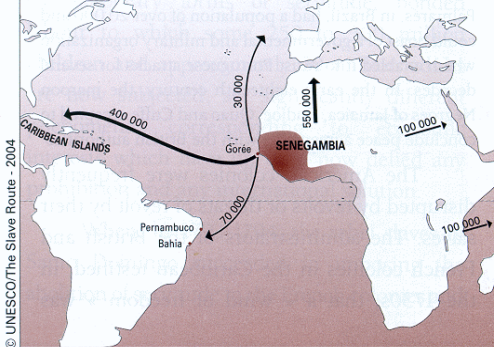
- Blijven werken aan een open stelsel van handel en financiën, dat gebonden is aan regels, voorspelbaar is en niet discrimineert. Gekoppeld aan dit systeem zijn beloften aangaande goed bestuur, streven naar ontwikkeling en de uitbanning van armoede – op nationaal en internationaal vlak
- Aandacht besteden aan de bijzondere behoeften van de minst ontwikkelde landen. Met inbegrip van de opheffing van tolmuren en quota's voor hun exportgoederen; extra schuldverlichting voor landen met de grootste geldzorgen; het schrappen van officiële bilaterale schulden; en meer officiële ontwikkelingssteun voor landen die ernst maken met de uitbanning van armoede.
- Aandacht hebben voor de bijzondere behoeften van ontwikkelingslanden zonder zeehavens en ook voor de arme, kleine eilandstaten.
- De schuldenproblematiek van ontwikkelingslanden aanpakken in een bredere context, en wel door maatregelen op nationaal en internationaal niveau te treffen die het vraagstuk terugdringen tot verantwoordelijke proporties.
- In samenwerking met de ontwikkelingslanden: behoorlijke en productieve werkgelegenheid voor jongeren creëren.
- In samenwerking met farmaceutische bedrijven: in ontwikkelingslanden toegang creëren tot betaalbare basisgeneesmiddelen
- In samenwerking met het bedrijfsleven: de voordelen van nieuwe technologieën – vooral de informatie- en communicatietechnologie – op brede schaal verspreiden.

Alle lidstaten van de Verenigde Naties hebben beloofd bovenstaande doelstellingen tegen het jaar 2015 te zullen realiseren.

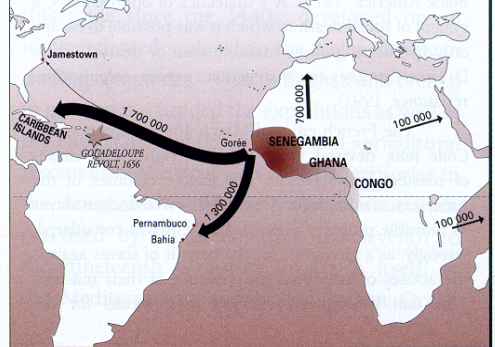

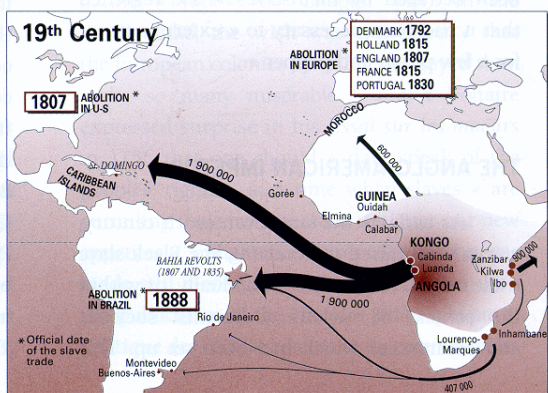
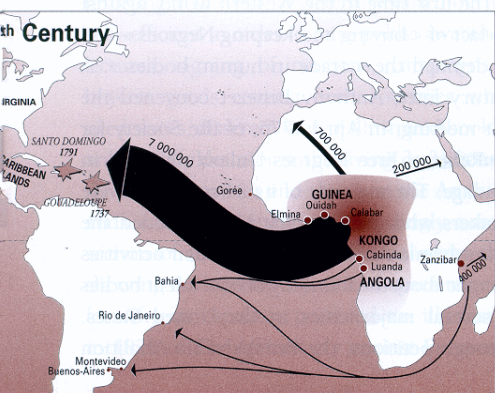
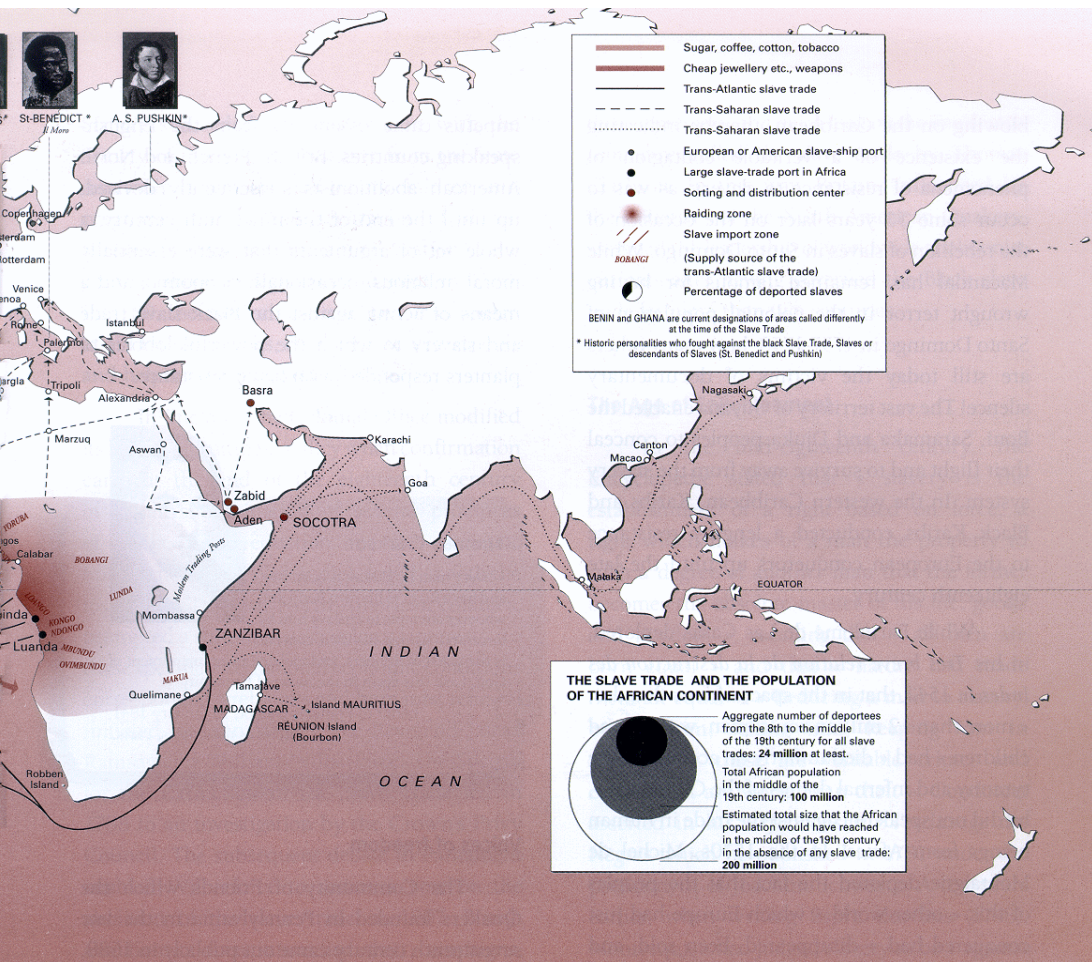

DEPORTATION FLOWS, 15th-16th Centuries

17th Century

Design and cartography: Nancy Flawcote

Moderne vormen van slavernij

Dwangarbeid

Dwangarbeid is sinds jaren formeel verboden. Artikel 8, lid 3 van het Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (het BUPO-Verdrag) stelt duidelijk:

“Niemand mag gedwongen worden dwangarbeid of verplichte arbeid te verrichten ...”.

Maar een rapport van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) uit 2001 komt tot de vaststelling dat in sommige delen van de wereld, met name in Afrika en Zuid-Azië, dwangarbeid nog altijd veelvuldig voorkomt.

In Afrika en Latijns-Amerika lopen vooral inheemse volkeren het risico om te worden misbruikt voor dwangarbeid.

De wereldwijde toename van dwangarbeid is zeer verontrustend. Er komt een beeld naar voren waarin slavernij, onderdrukking en uitbuiting van de kwetsbaarste leden van de maatschappij geenszins iets van vroeger is.

Tegenwoordig komt dwangarbeid vooral voor in combinatie met mensenhandel: armoede, werkloosheid, maatschappelijke onrust, politieke onderdrukking, sekse- en rassendiscriminatie stellen mensenhandelaren in staat misbruik te maken van kwetsbare personen. Met name in Europa heeft zich, sinds het uiteenvallen van de Sovjet-Unie, een ‘mensenhandelexplosie’ voorgedaan, zo staat in het rapport

“De betrokken persoon gaat wellicht op kennelijk vrijwillige basis een overeenkomst aan met de ‘wervingsagent’, zeg maar gerust ronselaar, maar het is waarschijnlijk dat de omstandigheden op de plaats van bestemming dwang omvatten, met inbegrip van beperkingen van de bewegingsvrijheid, misbruik of geweld, en oplichterij”, aldus de ILO.

Gedwongen prostitutie

Gedwongen prostitutie is een wrede en persoonlijk vernederende vorm van uitbuiting waarbij de lichamelijke integriteit van het slachtoffer wordt aangetast. Vooral als het gaat om jonge kinderen (jongens én meisjes) die worden gedwongen om in het prostitutiemilieu of in het kader van het sekstoerisme actief te zijn, is een onvoorwaardelijke afkeuring op haar plaats. Er dient op alle niveaus en overal tegen te worden opgetreden.

Maar zelfs waar het gaat om jonge vrouwen, die er zelf voor hebben gekozen om tijdelijk in de prostitutie te werken en met het verdiende geld een nieuw leven op te bouwen, loopt het vaak mis. Zo belanden jonge vrouwen die uit Centraal en Oost-Europa naar het Westen komen vaak in de illegaliteit omdat de grenzen in principe dicht zijn en prostituees, bijvoorbeeld in België, opgejaagd worden. Zo belanden ze vaak toch in de macht van criminelen die hen uitbuiten en bedriegen.

Huishoudelijke slavernij

Kinderen en jongeren die werken als huishoudelijke hulpen komen we overal tegen: in Afrika, Azië, Latijns Amerika en het Midden Oosten. Over hun aantal zijn geen betrouwbare cijfers bekend, maar waarschijnlijk loopt het in de miljoenen. Het ronselen van jonge huishoudelijke krachten gebeurt op een commerciële manier; vaak zijn er ook familieleden bij betrokken. De kinderen, meestal uit arme gezinnen uit het platteland, komen vaak via hun ouders of andere familieleden in een gezin terecht (Syrië). Soms worden ze 'gerekruteerd' uit weeshuizen (Marokko), of gewoon ontvoerd. In burgeroorlogen worden ze vaak gezien als oorlogsbuit en verkocht (Soedan).

Eenmaal geplaatst in een gezin leven en werken ze vaak in onmenselijke omstandigheden, met extreem lange werkuren en met nauwelijks vrije tijd of pauzes. Meestal krijgen ze zelf weinig of niets betaald (soms de familie). Soms worden ze lichamelijk en seksueel mishandeld en misbruikt. Ze slapen vaak in schuren, zonder behoorlijke kleding en beddengoed. Ze mogen geen contact hebben met andere kinderen en worden opgesloten als de werkgevers niet thuis zijn. Ze gaan ook niet naar school: een recente studie uit Benin wees uit dat 90% van deze kinderen niet naar school gaat en zelfs nog nooit naar school is geweest.

Waar huishoudelijke slavernij in Derde Wereldlanden dus nog te vaak voorkomt, is het ook in de geïndustrialiseerde wereld bekend: met name in diplomatengezinnen worden vaak jonge kinderen in mensonwaardige omstandigheden tewerk gesteld. Vanwege de tradities van diplomatieke onschendbaarheid is het daar moeilijker te controleren dan in andere gezinnen, waar de burens al gauw alarm zullen slaan als er iets verdachts gebeurt. Desalniettemin werden er in West Europa, ook in België, honderden gevallen gesignaleerd. Inbeslagname van documenten, misbruik van de kwetsbaarheid van de slachtoffers, ontbreken van een rechtspositie (illegaliteit), afwezigheid van gezinsbanden en cultureel isolement zijn de kenmerken van dit soort van huishoudelijke slavernij.

'Bonded labour'

Ook het 'bonded labour' systeem is een vorm van slavernij die nog altijd niet verdwenen is. Bonded labour (een term die eigenlijk niet te vertalen is; soms wordt wel gesproken van 'schuldslavernij') komt voor in gebieden met veel armoede en gebrek aan informatie.

Mensen die gedwongen zijn om geld te lenen voor bepaalde uitgaven die ze zich eigenlijk niet kunnen veroorloven tekenen een schuldbekentenis, maar kunnen dan de rente, en de aflossingen, niet betalen. Alleen met arbeid in dienst van de schuldeiser krijgen ze daarvoor de gelegenheid, maar dan vaak wel tegen een extreem lage beloning of enkel een minimum aan eten en kleren. Daardoor worden noodgedwongen steeds opnieuw schulden gemaakt. Zo blijven hele gezinnen levenslang in dienst, of liever in de financiële greep, van schuldeisers. Schuldhorigheid wordt dat genoemd.

In een land met grote klassenverschillen, zoals bijvoorbeeld India, is het voor rijke grootgrondbezitters en zakenlieden duidelijk een ideaal systeem om goedkope arbeidskrachten aan te trekken. Daarbij gaat het vaak ook om kinderen, die op deze manier geen enkele

kans hebben op onderwijs, of om op de een of andere manier uit deze toestand te ontsnappen. In India werd in 1976 'bonded labour' officieel verboden en strafbaar gesteld.

Desondanks schat de Internationale Arbeidsorganisatie het aantal kinderen dat in India nog steeds in 'bonded labour' tewerk is gesteld op bijna een miljoen.

Kindsoldaten

Een van de ergste vormen van misbruik van kinderen in slavernij-verwante praktijken is wel het inzetten van kinderen als soldaten.

Kinderen zijn heel gewild als soldaat: ze zijn goedkoop, makkelijk te beïnvloeden, lopen niet gauw weg en zeuren niet over salaris. Ze zijn ook klein en lenig, hebben vaak een betere conditie en zijn beter te camoufleren. Meisjes worden vaak gebruikt voor seks. Kinderen worden van huis weggelokt met allerlei beloften, maar soms ook door hun familie voor geld verkocht of gewoon ontvoerd.

Door 'dienst te nemen' in een leger, een nationale strijdmacht of een rebellenleger, komen kinderen in een positie van volkomen afhankelijkheid van hun 'commandanten'. Dikwijls zijn ze ver van huis, en is de mogelijkheid om te ontkomen vrijwel nihil. Zelfs als ze erin slagen om op de een of andere manier hun dorp en hun familie terug te vinden worden ze daar vaak uitgestoten vanwege hun verleden. Ze hebben ook allerlei trauma's overgehouden aan de onmenselijke activiteiten waartoe ze vaak jarenlang werden gedwongen; vaak gebeurde dat onder invloed van alcohol of drugs, die de kindsoldaten soms vrijwillig, soms gedwongen gebruiken.

Niet alle kindsoldaten vechten. Sommigen doen alleen maar huishoudelijke klusjes, anderen lopen wel met een geweer rond maar hoeven alleen maar te oefenen en niet te vechten. Maar de Internationale Coalitie tegen het Gebruik van Kindsoldaten (leden zijn o.m. *Amnesty International* en *Defence for Children International*) schat dat in Afrika toch meer dan 120.000 kinderen onder de achttien jaar actief deelnemen aan gewapende conflicten. Er zijn zelfs kinderen bij die niet ouder zijn dan 7 of 8 jaar.

Een eventuele rehabilitatie en opnieuw inschakelen in een meer normaal bestaan (school! beroepsopleiding!) duurt jaren. Internationale organisaties zoals UNICEF (het Kinderfonds van de Verenigde Naties) hebben daarvoor uitgebreide programma's opgezet, maar ook individuele personen die begaan zijn met het lot van deze kinderen (de Belgische journaliste Els De Temmerman) doen veel en goed werk voor gewezen kindsoldaten.

Het inzetten van jonge en zeer jonge kindsoldaten is in strijd met het internationaal recht.

Het VN Verdrag inzake de Rechten van het Kind (1989) dat door praktisch alle landen is onderschreven bepaalt dat de minimumleeftijd voor rekrutering en participatie in het leger 15 jaar is. Sinds begin 2002 is er een facultatief protocol aan het Verdrag toegevoegd, het *Protocol inzake Kinderen in Gewapende Conflicten* waarin de minimumleeftijd op 18 jaar wordt gesteld. Dat protocol is nog niet in werking getreden.

Mensenhandel

Slavernij en slavenhandel werden jaren geleden formeel afgeschaft en verboden.

En toch: een van de grootste problemen van onze tijd is nog altijd het fenomeen van de mensenhandel: wereldwijd verbreid, lucratief, marktgebonden ...

Mensenhandel is niet nieuw, maar door de globalisering, de toenemende mogelijkheden van goedkoop vervoer, de uitgebreide internationale netwerken (internet, e-mail!) heeft het, in de woorden van studies van de Verenigde Naties, de laatste jaren 'epidemische proporties' aangenomen.

Mensenhandel is verwerpelijk, juist omdat het leidt tot situaties van dwangarbeid, tot gedwongen prostitutie, tot het gebruik van kinderen voor bedelarij en als hulpjes bij misdadige activiteiten, tot misbruik van jongeren als huishoudelijke hulp en andere moderne vormen van slavernij. Dit alles betekent, we zagen het, een grove schending van de meest fundamentele rechten van de mens zoals die zijn neergelegd in internationale verdragen en nationale teksten. Mensenhandel dient dan ook te worden behandeld als een strafbaar feit, ook al omdat er aantoonbaar banden zijn met de internationale georganiseerde misdaad, met de praktijken van witwassen van geld ...

De noodzaak van een gezamenlijke internationale aanpak

Een vastbesloten internationale aanpak is daarom absoluut noodzakelijk. In de loop der jaren is daar ook, juridisch én in de praktijk, een begin mee gemaakt. Uiteraard is het daarbij nodig de volledige keten, de 'trafficking chain', van begin tot eind, in aanmerking te nemen: de landen van oorsprong, van transit én van bestemming; ronselaars, transporteurs, tussenpersonen, exploitanten én uitbaters; daders én slachtoffers ...

In het kader van de Verenigde Naties en andere internationale organisaties kwam al de nodige regelgeving tot stand en werden internationale afspraken gemaakt.

Mensenhandel is echter een bij uitstek internationaal economisch fenomeen en echt duurzame oplossingen dienen in de eerste plaats te worden gezocht in het kader van internationale economische samenwerking en ontwikkelingssamenwerking. Daarbij kunnen dan zowel de problemen aan de aanbod zijde (de 'push-factoren') als aan de zijde van de vraag (de 'pull-factoren') aan de orde worden gesteld.

De ‘push-factoren’: het aanbod

Armoede en het verlangen naar een beter leven vormen het klimaat waarin het fenomeen van de mensenhandel tot stand komt. Gebrek aan werk en opleiding, vooral in de dorpen en de rurale gebieden van de Derde Wereld, creëren een reservoir van kwetsbare potentiële werknemers. Handelaars benaderen en exploiteren vooral, maar niet alleen, de meest kwetsbare mensen. Beloften van hogere lonen en betere arbeidsvoorwaarden lokken echter ook hoger opgeleiden.

Armere landen worden overspoeld met beelden vanuit en van rijkere landen en van de welvaart daar. Opmerkelijk is dat het dan voornamelijk gaat over materiële welvaart.

De meeste gezinnen hebben geen idee van de gevaren en de risico's. ‘Success stories’ over gelukte migraties, geldstromen die uit het buitenland terugvloeien naar de familie of het dorp, hebben veel invloed. De verhalen over mislukte migratie en eventuele ‘horror-stories’ daarentegen vinden hun weg niet of nauwelijks naar de betrokkenen.

Een niet te onderschatten factor is ook het economisch belang van emigratie voor de economie van een bepaald land. Voor sommige landen is de export van arbeidskrachten een absolute noodzaak: hun eigen arbeidsmarkt is veel te klein, en de terugvloeiende financiële middelen van de emigranten zijn voor de nationale economie van levensbelang.

De ‘pull-factoren’: de vraag

Op de eerste plaats is er de wereldwijde vraag naar goedkope arbeidskrachten; zowel in de formele als in de informele (zwarte) arbeidsmarkt is die vraag naar informele, goedkope, kneedbare, gedweeë en overall inzetbare arbeidskrachten zeer groot. In veel landen hebben economische ontwikkelingsmodellen, gekoppeld aan een onevenwicht tussen het aanbod en de vraag naar mobiele werkkrachten voor lagergeschoolde jobs en voor werk in de dienstensector, ervoor gezorgd dat de vraag enorm is toegenomen.

Mensenhandel is uitermate winstgevend. Uit studies van de VN blijkt dat mensenhandel jaarlijks zeven tot tien miljard dollar opbrengt. Vaak is het eenvoudiger om mensen over grenzen en voorbij douaneautoriteiten te smokkelen dan drugs of wapens. De slachtoffers, zelfs als ze gepakt en teruggestuurd worden, kunnen steeds opnieuw gesmokkeld worden. Ook kunnen handelaars de slachtoffers doorverhandelen nadat die hun vaak exorbitant hoge schulden hebben afbetaald. Bordeelhouders kunnen duizenden of zelfs tienduizenden dollars verdienen aan iedere vrouw die in de gedwongen prostitutie belandt.

De risico's zijn minimaal. In regio's waar niet of nauwelijks sprake is van enig wettelijk gezag, waar anti-mensenhandelwetgeving niet wordt afgedwongen, of waar een klimaat heerst van corruptie, lopen mensenhandelaars weinig risico te worden gestraft. Vaak is er geen bescherming voorzien voor eventuele getuigen, of is de familie zelf actief betrokken geweest bij de ‘uitzending’ van een zoon of dochter.

Slachtoffers zijn (terecht) bang voor vergeldingsacties van de handelaars, voor de schande die over hun familie of over de gemeenschap wordt gebracht en, in het geval van seksuele uitbuiting, voor het stigma van de prostitutie.

De definitie van mensenhandel

'Mensenhandel' is sinds kort formeel en internationaal gedefinieerd in een aanvullend Protocol bij het *Verdrag van de Verenigde Naties tegen de Transnationale Georganiseerde Misdad.* Onder mensenhandel wordt verstaan:

- het rekruteren, vervoeren, overbrengen, herbergen of in ontvangst nemen van personen;
- onder bedreiging of met gebruik van geweld of andere dwangmiddelen, of door ontvoering;
- onder valse voorwendselen;
- met machtsmisbruik, of gebruik makend van de kwetsbare positie van het slachtoffer;
- tegen betaling in geld of andere voordelen;
- met het oog op exploitatie en uitbuiting.

Exploitatie en uitbuiting houdt tenminste in: de exploitatie van de prostitutie van anderen of andere vormen van seksuele exploitatie, dwangarbeid of afgedwongen diensten, slavernij of aan slavernij verwante praktijken, dienstbaarheid/lijfeigenschap, het verwijderen van organen ...

In principe wordt mensenhandel niet als verwerpelijk of strafbaar beschouwd als het slachtoffer zijn toestemming heeft gegeven tot de transactie.

In veel gevallen worden de slachtoffers echter misleid over de werkelijke bedoeling van de handelaars, of over de uiteindelijke bestemming en zijn ze, zeker in een eerste stadium, niet op de hoogte van de uiteindelijke consequenties. Vaak zijn migranten niet op de hoogte van de mogelijkheid dat er na aankomst sprake zal zijn van enige vorm van uitbuiting.

Ook kan niet altijd met zekerheid worden vastgesteld of er inderdaad sprake was van 'toestemming'. Daarom wordt in het Protocol gesteld dat, wanneer er sprake was van misleiding of bedrog of dwang, er **nooit** een beroep kan worden gedaan op een gegeven toestemming.

In ieder geval wordt een kind van jonger dan 18 jaar **nooit** geacht zijn toestemming te hebben gegeven.

Bestrijding, controle en bestraffing van mensenhandel: een opdracht voor de Verenigde Naties

Zoals we hierboven al zagen is mensenhandel een uitermate lucratieve bezigheid. Steeds meer werden ook de banden duidelijk met de internationale georganiseerde misdaad. In dat verband werden initiatieven genomen om te komen tot een effectieve bestrijding door een verbeterde internationale vooral strafrechtelijke samenwerking. De discussies vonden in eerste instantie dan ook plaats in de VN-Commissie voor Misdadpreventie en Strafrechtspraak, met de medewerking van het VN-Centrum voor Internationale Misdadpreventie. Zo kwam, na jaren van voorbereidende besprekingen, tot stand het

Verdrag van de Verenigde Naties tegen de Transnationale Georganiseerde Misdad.

De tekst werd door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties goedgekeurd en aangenomen op 15 november 2000. Een bijzonderheid is dat ook 'organisaties voor regio-

nale economische samenwerking', zoals de Europese Gemeenschap, tot het Verdrag kunnen toetreden.

Het Verdrag heeft twee hoofddoelstellingen: het wil enerzijds verschillen in nationale rechtssystemen overbruggen en anderzijds minimumnormen aangeven voor nationale wetgeving terzake.

De verdragsluitende partijen verbinden zich tot het strafbaar stellen van illegale activiteiten van georganiseerde misdadige bendes en van witwassen van geld, tot het beschermen van eventuele getuigen, tot een nauwere samenwerking bij het opsporen en vervolgen van verdachten, en tot het opstellen van een reeks protocollen met het oog op de bestrijding van specifieke vormen van georganiseerde misdaad.

Zo kwam in 2000 inmiddels tot stand: het *Protocol voor de Preventie, de Bestrijding en de Bestrafing van Mensenhandel, vooral de Handel in Vrouwen en Kinderen*, het *Protocol van Palermo*.

Het Protocol vertrekt van het gegeven dat mensenhandel in steeds toenemende mate verbonden is met de internationale georganiseerde misdaad. De strafbaarstelling van mensenhandel en alles wat daarmee verband houdt is dan ook een eerste bekommernis. De verdragspartijen verbinden zich om strenge maatregelen te nemen om mensenhandel te voorkomen, om mensenhandelaars op te sporen en om ze te bestraffen. De tekst spreekt van strengere grenscontroles, het in beslag nemen van voertuigen, het uitwisselen van informatie over de identiteit van de handelaars, smokkelroutes, gebruikte methodes.

Maar naast het louter strafrechtelijke aspect krijgen ook andere factoren de aandacht, met name de bescherming van de slachtoffers. Verdragspartijen verbinden zich ertoe, de slachtoffers van mensenhandel binnen hun grondgebied te laten verblijven, tijdelijk of op een permanente basis.

In het bijzonder kindslachtoffers dienen opgevangen te worden en onderdak, onderwijs en verzorging te krijgen.

De eventuele terugkeer van slachtoffers dient op een humane wijze te worden georganiseerd; de landen van herkomst verbinden zich de teruggekeerden bij te staan bij de reïntegratie in hun thuisland.

Slachtoffers dienen te worden ingelicht over hun juridische mogelijkheden om verzet te bieden tegen mensenhandelaars en beschermd te worden tegen wraakacties.

Een specifiek probleem: de handel in vrouwen en meisjes

Onderzoek wijst op een groeiende feminisering van de mensenhandel: vrouwen maken ongeveer de helft uit van alle permanente migratiestromen. Steeds meer vrouwen migreren ook zelfstandig, en niet als verzorgster van mannelijke migranten en kinderen.

Vrouwen zijn vaak gemarginaliseerd als leden van de gemeenschap waarin ze leven en zoeken naar mogelijkheden om hun situatie te verbeteren. Net als mannen maken ook vrouwen gebruik van de diensten van mensensmokkelaars of worden ze het slachtoffer van handelaars: de mogelijkheden voor legale migratie zijn immers zeer beperkt.

Zo belanden ze vaak noodzakelijkerwijs in de illegaliteit, met alle gevolgen van dien: politie-overvallen, arrestatie.

De mogelijkheden en kansen op tewerkstelling blijken echter in het land van aankomst al evenzeer beperkt door het type werk dat openstaat voor vrouwen. Als dociele en flexibele, goedkope werkrachten, worden ze vaak aangeworven voor typisch 'vrouwelijk' werk: huishoudelijke hulp, tijdelijk werk, de vrije tijd-sector, seks en prostitutie: de laagste treden op de ladder van de onofficiële tewerkstelling. Daarom zijn de werkomstandigheden daar ook slecht (discriminatie, slechte behandeling en geweld) en onzeker en is er geen of onvoldoende toegang tot sociale diensten.

Verschillende internationale instrumenten, waaronder het *Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van de Vrouw* van 1979, en de aanbevelingen van het bij dit Verdrag opgerichte Comité, alsmede de Slotverklaringen en Actieplannen van de verschillende Vrouwenconferenties van de Verenigde Naties, zijn van belang voor de bestrijding van de handel in vrouwen en meisjes.

Kinderhandel

Net als de strijd tegen de 'handel in blanke slavinnen' is de bescherming van het kind tegen elke vorm van uitbuiting ook al heel oud (de eerste internationale verklaringen terzake dateren uit 1924).

Wel werd het accent in latere jaren verschoven van het concept van 'bescherming van het kind' naar het concept van 'rechten van het kind' als een volwaardig mens. Toch blijft een van de sleutelementen in het *Verdrag inzake de Rechten van het Kind*, aangenomen in 1989, in werking getreden in 1990 en door een record aantal van 191 Staten geratificeerd, de bescherming van het kind tegen allerlei vormen van exploitatie, zoals 'economische exploitatie' (artikel 32), 'het clandestiene gebruik van verdovende middelen' (artikel 33), en 'seksuele exploitatie en seksueel misbruik' (artikel 34).

UNICEF, het Kinderfonds van de Verenigde Naties, speelt een belangrijke rol in het toezicht op de naleving van het Verdrag; dit is in de verdragstekst trouwens uitdrukkelijk voorzien. In de praktijk is daar een belangrijke taak weggelegd voor de nationale UNICEF-Comité's.

Het is echter pas sinds het Verdrag in werking is getreden dat er bijkomend aandacht werd besteed aan het probleem van misbruik van kinderen. Zo zijn er twee Protocollen tot stand gekomen (25 mei 2000) waarin de verdragspartijen bijkomende verplichtingen op zich nemen: het *Protocol inzake Kinderen in Gewapende Conflicten* en het *Protocol inzake de Verkoop van Kinderen, Kinderprostitutie en Kinderpornografie*. In dit Protocol wordt naast seksuele uitbuiting (prostitutie en pornografie) ook de verkoop van kinderen of van organen van een kind strafbaar gesteld, evenals dwangarbeid van kinderen en het bemiddelen bij illegale adoptie.

In 1990 was door de VN-Commissie voor de Rechten van de Mens al een Bijzondere Rapporteur aangesteld voor het probleem van *De Verkoop van Kinderen, Kinderprostitutie en Kin-*

derpornografie die jaarlijks rapporteert aan de Commissie en zo aan de Algemene Vergadering. De Rapporteur verzamelt gegevens over de kinderhandel wereldwijd.

De Internationale Arbeidsorganisatie (IAO)

De Internationale Arbeidsnormen

De Internationale Arbeidsorganisatie, opgericht in 1919, heeft tot doel internationaal aanvaarde minimum arbeidsnormen op te stellen die door zo veel mogelijk landen worden toegepast. Het Vredesverdrag van Versailles dat in 1919 een einde maakte aan de Eerste Wereldoorlog had het verband tussen vrede en sociale rechtvaardigheid benadrukt, maar ook het gevaar onderkend dat school in het 'concurrentievervalsende' element van het ongunstige arbeidsklimaat in sommige landen ten opzichte van andere landen die een begin wensten te maken met een menswaardige arbeidswetgeving.

De minimumnormen van de IAO worden neergelegd in afzonderlijke verdragen, Conventies, waartoe de Lidstaten kunnen toetreden; samen vormen ze de 'Internationale Arbeidscode'. In totaal kwamen in de loop der jaren meer dan 180 Conventies tot stand, waaronder een aantal die door de Organisatie als uiterst belangrijk en fundamenteel worden beschouwd. Dat zijn:

- Conventie nr. 87 (1948) over het recht op vrije vakvereniging;
- Conventie nr. 98 (1949) over het recht op collectief onderhandelen;
- Conventie nr. 138 (1973) over de minimum leeftijd voor het verrichten van arbeid;
- Conventie nr. 182 (1999) over de ergste vormen van kinderarbeid;
- Conventies nr. 29 (1939) en 105 (1957) over het verbod van dwangarbeid;
- Conventie nr. 100 (1951) over het recht op gelijke beloning; en
- Conventie nr. 111 (1958) over het verbod van discriminatie bij de arbeid.

Het merkwaardige van het IAO-systeem is dat er vanaf het begin toezichtmechanismen werden gecreëerd die gelijkaardig zijn aan de latere procedures in de verschillende mensenrechteninstrumenten: een rapportageverplichting, intensieve bespreking van de rapporten in bepaalde IAO-organen, dialoog met de verdragspartij in kwestie, aanbevelingen in verband met het nationale beleid terzake, en zelfs een individueel klachtrecht. Daar komt nog bij dat de z.g. 'tri-partiete' samenstelling van alle IAO-organen (behalve vertegenwoordigers van regeringen zetelen er afgevaardigden van nationale werkgevers- en werknemersorganisaties) garant staat voor een betere doorstroming van de normen van de internationale naar de nationale rechtsfeer.

In de jaren negentig van de vorige eeuw kwam er binnen de Organisatie een discussie op gang over de zorgwekkende gevolgen van de toenemende mondialisering voor de arbeidsomstandigheden in veel landen. Mede naar aanleiding van een VN-Topconferentie over Sociale Ontwikkeling die in 1995 in Kopenhagen werd gehouden, werd voorgesteld om meer gewicht te geven aan bepaalde Conventies. Zo werd besloten om de toezichtmechanismen van de Conventies over dwangarbeid, kinderarbeid en discriminatie, de zogenaamde 'core-Conventions' te versterken naar analogie van dat van de Conventies 87 en 98: ze zijn bindend ook voor staten die ze niet formeel hebben goedgekeurd. Hun inhoud wordt geacht te behoren tot het fundamentele gedachtegoed van de IAO en geldt dus ten aanzien van alle (177) lidstaten van de IAO.

In 1999 werd daarnaast een nieuwe Conventie over 'de Ergste Vormen van Kinderarbeid' aangenomen.

De Internationale Arbeidsorganisatie en mensenhandel

Deze organisatie is vanuit haar opdracht nauw betrokken bij de bestrijding van de mensenhandel: ze beschouwt mensenhandel als aanzet tot dwangarbeid, tot de ernstigste vormen van kinderarbeid, tot de ernstigste vormen van exploitatie van migrerende werknemers en tenslotte als een fenomeen waarbij ook een belangrijk aantal vrouwelijke werknemers betrokken zijn (de handel in vrouwen en kinderen heeft immers een band met de commerciële seksindustrie, maar ook met andere sectoren zoals huishoudelijk werk, werk in de tuinbouw of in de bouw, in naaiateliers, bij bedelarij).

In 2001 werd een *Bijzonder Actieplan voor de Strijd tegen Dwangarbeid* aangenomen als reactie op het Rapport van de Directeur-generaal van 2001: 'Stop Dwangarbeid'.

Bijzondere inspanningen gaan naar de strijd tegen de handel in kinderen. Samen met UNICEF, het Kinderfonds van de Verenigde Naties, brengt de IAO de kinderhandel onder de aandacht tijdens een jaarlijkse speciale 'Dag tegen de Kinderhandel'. De IAO heeft projecten tegen kinderhandel in de Filipijnen, de Mekong Delta, Afrika en in het driegrenzengebied van Argentinië, Brazilië en Paraguay.

Studies en aanbevelingen van andere VN-organen en organisaties

Het spreekt vanzelf dat in het uitgebreide systeem van de Verenigde Naties een groot aantal organen, programma's en organisaties bezig zijn met (aspecten van) mensenhandel en mensensmokkel. Het is ondoenlijk om er hier zelfs een beknopt overzicht van te geven. Toch is het voor het uitstippelen van een nationaal beleid van cruciaal belang kennis te nemen van het werk van deze organisaties en gebruik te maken van hun ervaring, deskundigheid en informatie.

Binnen het VN-systeem is het vooral het *Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen* dat betrokken is bij de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel. We zagen al dat veel vluchtelingen gedwongen zijn, op hun weg naar veiligheid en vrijheid gebruik te maken van 'reisagenten' of smokkelaars. Eenmaal aangekomen in een veilig land dienen ze te bewijzen dat ze inderdaad aanspraak kunnen maken op het statuut van vluchteling zoals gedefinieerd in het Verdrag van 1951 inzake de Status van Vluchteling. De ontvangende landen hebben echter vaak moeite de 'echte politieke vluchtelingen' te scheiden van anderen die alleen op zoek zijn naar een beter leven. Bij de beslissingen terzake dient de plaatselijke vertegenwoordiger van de Hoge Commissaris minstens een raadgevende rol te spelen.

Ook de *Hoge Commissaris voor de Rechten van de Mens* en de intergouvernementele organen voor de rechten van de mens zoals de *VN Commissie voor de Rechten van de Mens*, evenals de Comités die zijn opgericht bij de verschillende mensenrechtenverdragen (het Vrouwenverdrag, het Kinderrechtenverdrag..) spelen een belangrijke rol in het toezicht op de situatie in bepaalde landen en doen aanbevelingen terzake.

Het hoeft geen betoog dat ook de organen en organisaties die zich bezig houden met ontwikkelingssamenwerking, zoals het *VN-Ontwikkelingsprogramma (UNDP)*, de *VN-Confe-*

rentie voor *Handel en Ontwikkeling (UNCTAD)*, voortdurend studies uitvoeren, informatie en statistieken verzamelen, rapporten publiceren, aanbevelingen doen om verbetering aan te brengen in wat in armere landen de 'root causes' zijn van mensenhandel en van slavernij. Zoals we hierboven al zagen nemen de Millennium Ontwikkelingsdoelstellingen daarbij tegenwoordig een centrale plaats in.

DE VERENIG

VOORNAAMSTE

INTERNATIONAAL
GERECHTSHOF

VEILIGHEIDSRaad

ALGEMENE
VERGADERING

SUBSIDIAIRE LICHAMEN

Generale Staf Comité
Permanente Comités en ad hoc organen
Internationaal Oorlogstribunaal voor het voormalig Joegoslavië
Internationaal Oorlogstribunaal voor Rwanda
VN-Waarnemings-, Verificatie-en Inspectiecommissie (Irak)
VN-Compensatie commissie
Vredesoperaties en -missies

SUBSIDIAIRE LICHAMEN

Comités
Andere zittingsgebonden comités
Permanente comités en ad hoc organen
Andere hulp en aanverwante organen

FUNCTIONELE COM

Commissie Statistiek
Commissie Bevolking
Commissie Wetenschap en Ontwikkeling
Commissie Sociale O
Commissie Rechten
Commissie Misdaadp
Strafrechtspleg
Commissie Status va
Commissie Verdoover
Commissie Duurzam

REGIONALE COMMI

Economische Comm
Economische en Soc
en het Stille Zu
Economische Comm
Economische Comm
en het Caribisch
Economische en Soc
West-Azië (ESC

ANDERE LICHAMEN

Zittingsgebonden e
Expert-, ad hoc en v
Permanent Forum o
aangelegenheden
VN Forum inzake W

AANVERWANT

IAEA
Internationaal Age
Atoomenergie

WTO
Wereldhandelsorgan

CTBTO
Prep. Com. voor Nu
Organisatie

OPCW
Organisatie voor he
Wapens

PROGRAMMA'S EN FONDSEN

UNCTAD
VN-Conferentie inzake Handel
en Ontwikkeling

ITC (UNCTAD/WTO)
Internationaal
Handelscentrum

UNDCP
VN-Programma voor Drugscontrole
UNEP
VN-Milieuprogramma
UNICEF
Kinderfonds van de Verenigde Naties

UNDP
VN-Ontwikkelingsprogramma

UNIFEM
VN-Ontwikkelingsfonds
voor Vrouwen
UNV
VN-Vrijwilligers
UNCDF
VN-Kapitaalontwikkelings-
fonds

UNFPA
VN-Fonds voor
Bevolkingsvraagstukken

UNHCR
Bureau van de Hoge Commissaris
van de Verenigde Natie voor de
Vluchtelingen

WFP (UN/FAO)
Wereldvoedselprogramma

UNRWA**
VN-Organisatie voor hulp
aan de Palestijnse Vluchtelingen
in het Nabije Oosten

VN-HABITAT
VN-Programma
voor Menselijke
Nederzettingen (Habitat)

ONDERZOEKS-EN TRAININGSINSTITUTEN

INSTRAW
Int. Onderzoeks- & Opleidingsinstituut
voor de Bevordering van de Vrouw

UNITAR
VN-Instituut voor Opleiding en Onderzoek

UNICRI
VN-Instituut voor onderzoek
inzake Interregionale
Misdaad en Recht

UNRISD
VN-Onderzoeksinstituut voor
Sociale Ontwikkeling

UNIDIR**
VN-Instituut voor Onderzoek
inzake Ontwapening

ANDERE VN ENTITEITEN

OHCHR
Bureau van de Hoge Commissaris
van de Verenigde Naties
voor Mensenrechten

UNOPS
VN-Bureau voor
Projectdiensten

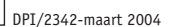
UNU
Universiteit van de
Verenigde Naties

UNSSC
Staf college van het VNstelsel
UNAIDS
Gezamenlijk VN Programma voor
HIV/AIDS

*Autonome organisaties die met de VN en met elkaar werken via het coördinerende
mechanisme van de Economische en Sociale Raad.

**Brenge  enkel verslag uit bij de Algemene Vergadering

VN-ORGANEN

Besluit: “I have a dream”

Wij kunnen ons niet voorstellen dat de gevolgen van de slavernij nog zo lang en zo hevig hebben voortgeduurd in de vorm van armoede en chaos in Afrika, en van racisme, discriminatie, vernedering en uitsluiting van de nakomelingen van de slaven op het Amerikaanse continent ...

Wij kunnen ons bijna niet voorstellen dat dat nog altijd zo is, en dat ook bij ons, en in onze tijd, nog zoveel nieuwe vormen van slavernij bestaan.

Toch is het zo.

In de zestiger jaren van de vorige eeuw ontstond in de Verenigde Staten de Civil Rights Movement, een beweging van vreedzaam protest tegen dit soort toestanden en voor meer burgerrechten voor de zwarte bevolking; dominee Martin Luther King Jr. was er de bezielen-de leider van.

Tijdens een massale demonstratie in Washington op 28 augustus 1963, ter herdenking van het honderdjarig bestaan van de *Emancipation Declaration* waarbij de slavernij in de VS formeel werd afgeschaft, sprak King de menigte toe. Na honderd jaar, zei hij, “we must face the fact that the negro is still not free”.

De bevrijding uit de slavernij blijft een droom, ook vandaag nog, voor veel mensen, overal. Het is ook voor ons een opdracht om die droom waar te maken

“I have a dream that one day this Nation will rise up and live out the true meaning of its creed: “We hold these truths to be self-evident: that all men are created equal”.

I have a dream that one day on the red hills of Georgia the sons of former slaves and the sons of former slaveowners will be able to sit down at a table of brotherhood

I have a dream that my four children will one day live in a nation where they will not be judged by the color of their skin but by the content of their character.

I have a dream today.

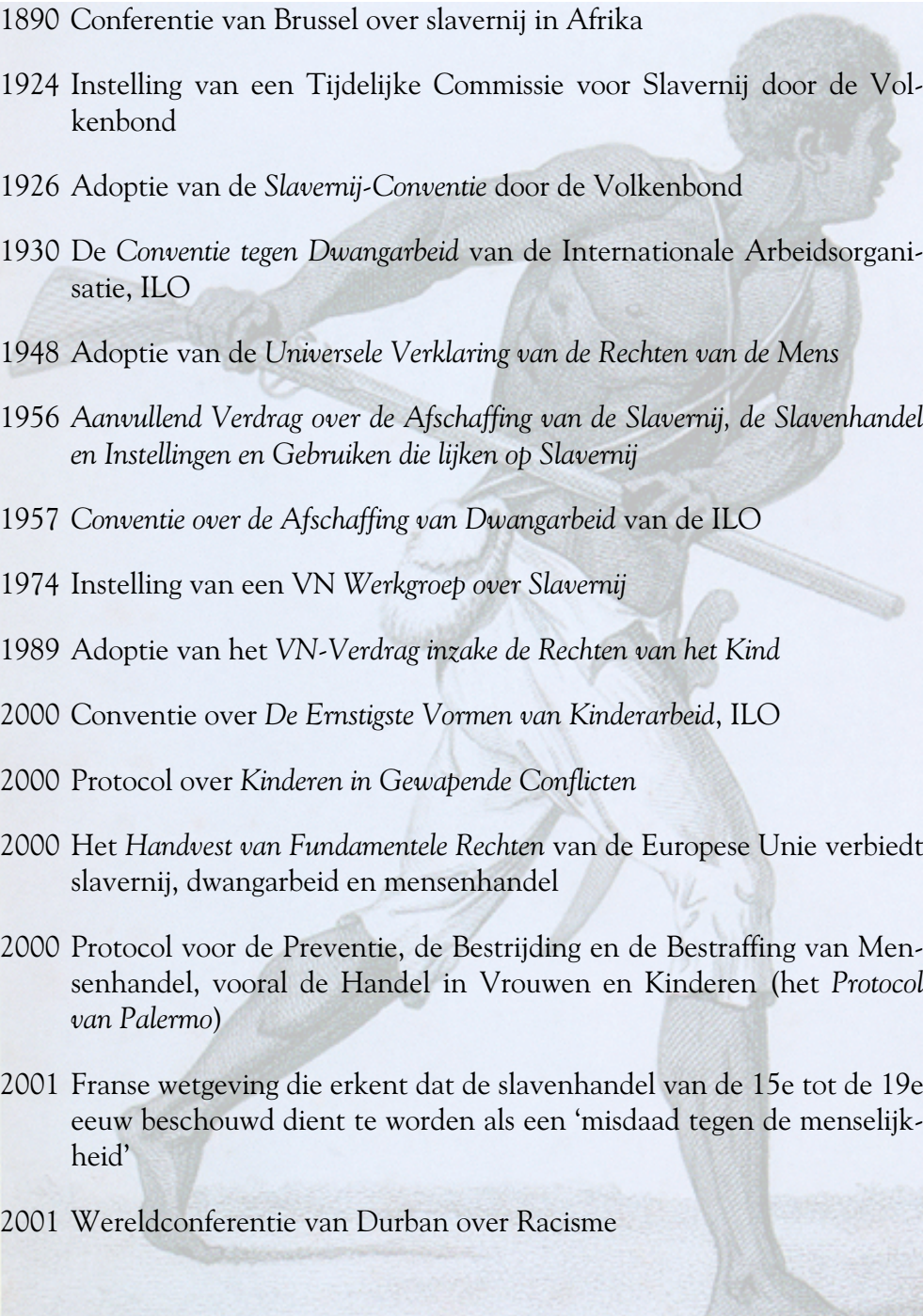
I have a dream ... that we will be able to speed up that day when we will be able to join hands and sing in the words of the old Negro spiritual “Free at last! Thank God almighty, we are free at last!”

Een beknopte chronologie van de afschaffing van de slavernij

- 1791 Slavenopstand in Santo Domingo (Haïti)
- 1793 Afschaffing van de slavernij in Santo Domingo
- 1803 Verbod van slavernij in Denemarken
- 1807 Verbod van slavernij, en van de invoer van slaven naar de Verenigde Staten, in Groot Brittannië
- 1814 Verbod van slavernij in Nederland
- 1815 Congres van Wenen: de Europese mogendheden verbinden zich tot een verbod op de slavenhandel
- 1818 De eerste Franse wetgeving die slavenhandel verbiedt
- 1834 Oprichting van de *Société Française pour l'Abolition de l'Esclavage*
- 1839 Oprichting van de *British and Foreign Anti-Slavery Society* in Londen
- 1848 Afschaffing van de slavernij in de Franse koloniën
- 1852 Verschijnen van "Uncle Tom's Cabin", Harriet Beecher Stowe
- 1863 Afschaffing van de slavernij in de Nederlandse koloniën
- 1863 Begin van de afschaffing van de slavernij in de Verenigde Staten
- 1885 Conferentie van Berlijn over de onderdrukking van de slavernij in Afrika

-
- 1890 Conferentie van Brussel over slavernij in Afrika
- 1924 Instelling van een Tijdelijke Commissie voor Slavernij door de Volkenbond
- 1926 Adoptie van de *Slavernij-Conventie* door de Volkenbond
- 1930 De *Conventie tegen Dwangarbeid* van de Internationale Arbeidsorganisatie, ILO
- 1948 Adoptie van de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens*
- 1956 *Aanvullend Verdrag over de Afschaffing van de Slavernij, de Slavenhandel en Instellingen en Gebruiken die lijken op Slavernij*
- 1957 *Conventie over de Afschaffing van Dwangarbeid* van de ILO
- 1974 Instelling van een VN Werkgroep over Slavernij
- 1989 Adoptie van het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind
- 2000 Conventie over De Ernstigste Vormen van Kinderarbeid, ILO
- 2000 Protocol over Kinderen in Gewapende Conflicten
- 2000 Het *Handvest van Fundamentele Rechten* van de Europese Unie verbiedt slavernij, dwangarbeid en mensenhandel
- 2000 Protocol voor de Preventie, de Bestrijding en de Bestrafing van Mensenhandel, vooral de Handel in Vrouwen en Kinderen (het *Protocol van Palermo*)
- 2001 Franse wetgeving die erkent dat de slavenhandel van de 15e tot de 19e eeuw beschouwd dient te worden als een 'misdad tegen de menselijkheid'
- 2001 Wereldconferentie van Durban over Racisme

Meer informatie

Over de verschillende onderwerpen die in deze brochure worden behandeld is uiteraard (veel) aanvullende informatie beschikbaar.

We beperken ons hier tot het aangeven van interessante websites van waaruit de meest relevante gegevens en teksten kunnen worden gevonden.

Over de **Verenigde Naties in het algemeen**, werking, activiteiten:

www.un.org en www.vvn.be, de website van de Vlaamse Vereniging voor de Verenigde Naties

Over het **Internationale Jaar**:

www.un.org, gaan naar 'Conferences and events', dan naar 'International Year to commemorate the struggle against slavery and its abolition'.

Over **slavernij**:

<http://hitchcock.itc.virginia.edu>, met honderden gescande authentieke afbeeldingen over slavenarbeid, slavenschepen, slavenmarkten.

Over het **Slave Route project** van UNESCO:

www.unesco.org/culture/

Over de **VN en mensenrechtenkwesties**: de website van de VN Hoge Commissaris voor de Rechten van de Mens:

www.unhchr.ch

Over **kinderarbeid**:

de website van de Internationale Arbeidsorganisatie: www.ilo.org, ga naar 'Standards and Fundamental Principles ...', ga naar 'In Focus programme on Child Labour, IPEC'

Over de **rechten van het kind** in het algemeen en over **kindsoldaten**:

www.unicef.org en www.unicef.be (Belgisch Comité voor UNICEF)

www.kindsoldaat.be

Over de **rechten van de vrouw**:

www.un.org/womenwatch

Over **huishoudelijke slavernij**:

www.wereldsolidariteit.be/campagnes/2002

Voor de **volledige tekst van internationale verdragen**:

www.un.org/Depts/Treaty

